

LEWIATAN

Warszawa, 12 lipca 2013 r.

Konfederacja Lewiatan
ul. Zbyszka Cybulskiego 3
00-727 Warszawa

tel. (+48) 22 55 99 900
fax (+48) 22 55 99 910
lewiatan@konfederacjalewiatan.pl
www.konfederacjalewiatan.pl

KL/426/114/BW/2013

member of BUSINESSEUROPE

Pan
Prof. dr hab. Jerzy Pisuliński
Zastępca Przewodniczącego
Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego
przy Ministrze Sprawiedliwości

W nawiązaniu do pisma z dnia 28 czerwca 2013 r. (sygn.: KKPC 99/2-12/2013), bardzo dziękuję Panu Profesorowi za informację na temat stanu prac Ministerstwa Sprawiedliwości nad reformą systemu abstrakcyjnej kontroli klauzul abuzywnych w Polsce. Zmiany w tym zakresie od dłuższego czasu oczekiwane są przez środowisko przedsiębiorców. Aktualnie istniejące problemy związane ze sposobem funkcjonowania rejestru klauzul abuzywnych powodują, że istnieje pilna potrzeba wypracowania optymalnych i nadających się do realizacji w praktyce usprawnień. Podzielam też opinię, że dogodnym momentem na spotkanie przedstawicieli Ministerstwa Sprawiedliwości z przedsiębiorcami zrzeszonymi w Konfederacji będzie druga połowa bieżącego roku, wówczas, gdy rozpoczną się już konsultacje społeczne założeń ustawy.

Jednocześnie, korzystając z możliwości pisemnego przedstawienia stanowiska w przedmiotowej sprawie, w załączeniu przesyłam szczegółową analizę funkcjonowania systemu abstrakcyjnej kontroli postanowień wzorców umów. Opinia składa się z analizy merytorycznej, zarówno na płaszczyźnie teoretyczno-prawnej, jak również odnosi się do problematyki praktycznego stosowania przepisów w przedmiotowym zakresie. Ponadto, zawiera szereg propozycji koniecznych – w naszej ocenie – zmian, które poddajemy pod rozwagę członków Komisji Kodyfikacyjnej.

Dr Henryka Bochniarz
Prezydent Konfederacji Lewiatan

Abstrakcyjna kontrola postanowień (wzorców) umów – analiza teoretyczno-prawna, praktyczne aspekty stosowania przepisów i postulaty zmian:

I. Uwagi wstępne:

Istniejący od 01.07.2000 r. rejestr postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone (dalej: rejestr) prowadzony przez Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (dalej: Prezes UOKiK), do którego klauzule abuzywne wpisywane są na podstawie prawomocnych wyroków wydawanych przez Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (dalej: SOKiK) i sądy wyższych instancji w ramach tzw. procedury „abstrakcyjnej kontroli postanowień wzorców umów”, obecnie budzi liczne wątpliwości¹. Niejasności te, częstokroć mające charakter teoretyczno-prawny w praktyce powodują jednak znaczące problemy dla przedsiębiorców, którzy w swojej działalności wykorzystują wzorce umów. Wątpliwości budzi w szczególności kwestia skutków rozszerzonej prawomocności wyroków, uznających klauzulę za niedozwoloną i związane z nią – fundamentalne – zagadnienie skutków, jakie wywiera wpis takiej klauzuli do rejestru.

Problematyka przedmiotowego zagadnienia w pierwszej kolejności może wynikać z faktu, że prawo cywilne nie przewiduje wprost materialnej podstawy prawnej dla procedury abstrakcyjnego badania „abuzywności” postanowień wzorców umów, określonej w k.p.c. W art. 385¹ k.c. mowa jest bowiem o postanowieniach (konkretnej) umowy, które nie wiążą konsumenta, jeżeli nie były z nim indywidualnie uzgodnione, a nadto kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco naruszają jego interesy. Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Tymczasem w przepisach art. 479³⁶ – 479⁴⁵ k.p.c. mowa jest wyłącznie o postanowieniach wzorców umów. Innymi słowy k.p.c. przewiduje procedurę postępowania w sprawach, dla których ustawodawca nie przewidział jednoznacznej podstawy materialnej. W związku z tym przyjęto, że konieczne jest dokonanie wykładni funkcjonalnej art. 385¹ k.c., w celu ustalenia materialnych kryteriów kwalifikacji wzorców jako nieuczciwych (niedozwolonych)². Tym samym abstrakcyjna kontrola postanowień wzorców umów o której mowa w art. 479³⁶ – 479⁴⁵ k.p.c., podobnie jak „kontrola incydentalna”, dokonywana jest na podstawie przesłanek zawartych w art. 385¹ k.c. („ukształtowanie praw i obowiązków konsumenta w sprzeczności z dobrymi obyczajami” i „rażące naruszenie interesów konsumenta”), z tymże sąd, badając wzorzec w procedurze „kontroli abstrakcyjnej” teoretycznie winien czynić to w oderwaniu od konkretnej umowy i okoliczności jej zawarcia³. Przyjmuje się, że nie jest również stosowany art. 385² k.c.⁴. Rozwiązanie takie nie jest bezproblemowe. Otóż literalna wykładnia art. 385¹ k.c. wskazywałaby na to, że przepis ten w założeniu miał się odnosić do postanowień konkretnych umów. Tak więc przesłanka „rażącego naruszenia interesów konsumenta”, oznaczająca nieuzasadnioną różnicę w prawach i obowiązkach stron kontraktu na niekorzyść konsumenta, z natury rzeczy odnosi się do konkretnie określonego stosunku zobowiązaniowego – nie powinna być natomiast wprost badana w ujęciu

¹ Zgodnie z art. 479⁴² k.p.c. w razie uwzględnienia powództwa, sąd w sentencji wyroku przytacza treść postanowień wzorca umowy uznanych za niedozwolone i zakazuje ich wykorzystania i na podstawie art. 479⁴⁴ k.p.c. zarządza publikację wyroku w Monitorze Sądowym i Gospodarczym. Na podstawie art. 479⁴⁵ k.p.c. odpis prawomocnego wyroku uwzględniającego powództwo sąd przesyła Prezesowi UOKiK, który prowadzi jawny rejestr postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone.;

² Wyrok SN z 11.10.2007 r., III SK 19/07;

³ Wyrok SN z 11.10.2007 r., III SK 19/07;

⁴ Inaczej Sąd Najwyższy w uchwale z 07.10.2008 r., III CZP 80/08;

abstrakcyjnym⁵. Z kolei przesłanka „kształtowania praw i obowiązków w sprzeczności z dobrymi obyczajami” z istoty rzeczy nie jest niczym innym, jak klauzulą generalną, która jako taka musi być odnoszona do skonkretyzowanego stanu faktycznego. Tymczasem wobec braku innych podstaw materialno-prawnych i poprzez dokonanie wykładni funkcjonalnej art. 385¹ k.c., przesłanki te stanowią również podstawę kontroli danego postanowienia wzorca umowy, a więc teoretycznie w oderwaniu od konkretnej umowy i wszystkich okoliczności związanych z jej zawarciem. Kontrola ta – w założeniu – dokonywana jest więc przez sądy niezależnie od istnienia jakiegokolwiek stosunku umownego⁶. Między innymi ten fakt stanowi jedną z przyczyn kontrowersji wokół rejestru.

Co prawda w piśmiennictwie podkreśla się – być może słusznie – że wątpliwości, które wokół tej regulacji powstały, są bezzasadne, jeżeli weźmie się pod uwagę cechy abstrakcyjnej kontroli postanowień wzorców umów⁷, nie mniej jednak rozbieżności w orzecznictwie, zarówno Sądu Najwyższego, jak również SOKIK są faktem. Skutkiem tych rozbieżności jest natomiast niepewność prawa, która w tym przypadku w praktyce prowadzi do niepewności i niewiedzy przedsiębiorców w odniesieniu do tego czy określone postanowienia umowne wpisane do rejestru jako „niedozwolone”, w ogóle nie mogą być przez nich stosowane w umowach (wzorcach umów) zawieranych z konsumentami, czy też w konkretnym i zindywidualizowanym stosunku prawnym z konkretnym konsumentem, w którym klauzula taka nie kształtuje praw i obowiązków konsumenta w sprzeczności z dobrymi obyczajami i nie narusza rażąco jego interesów, przedsiębiorca może stosować ją w swoich wzorcach i umowach. Ostatni pogląd wydaje się zarówno sprawiedliwy, a ponadto jest też logiczny. Nie ma bowiem uzasadnienia dla ograniczania swobody umów stron (nawet w przypadku umów, w których jedną ze stron jest konsument), w przypadku, gdy dana klauzula nie jest dla konsumenta niekorzystna.

Mając powyższe na uwadze, niniejsza opinia w pierwszej kolejności ma na celu podsumować dotychczasowe poglądy judykatury i doktryny w odniesieniu do analizowanego zagadnienia, jednocześnie wskazując na daleko idącą rozbieżność stanowisk w odniesieniu do kwestii skutków samego wpisu do rejestru, która jest pochodną niejasności w zakresie skutków rozszerzonej prawomocności wyroków wydawanych przez SOKIK. Z drugiej strony wskazuje na szereg problemów związanych z funkcjonowaniem rejestru, pojawiających się w praktyce, zwłaszcza dla przedsiębiorców. W konkluzji wskazane są natomiast pożądane zmiany aktualnie obowiązujących przepisów, które biorąc pod uwagę zarówno interesy konsumentów, jak również bezpieczeństwo przedsiębiorców i – co w tym kontekście najważniejsze – stabilność (stosowania) prawa, wydają się niedozwolne.

II. Analiza orzecznictwa w kwestii abstrakcyjnej kontroli klauzul abuzywnych:

W orzecznictwie zasadniczo widoczne są dwa odmienne kierunki interpretacji przepisów dotyczących abstrakcyjnej kontroli postanowień wzorców umów. Zgodnie z pierwszym poglądem, wyrok prawomocny wydany na podstawie art. 479⁴³ k.p.c. ma skutek wobec osób trzecich od chwili wpisania uznanego za niedozwolone postanowienia do rejestru, co oznacza, że uznanie określonej klauzuli za abuzywną i wpisanie jej do rejestru działa *erga omnes*, a dalsze posługiwanie się klauzulą abuzywną jest zakazane w obrocie prawnym nie

⁵ Zobowiązania – część ogólna, Zbigniew Radwański, Adam Olejniczak, C.H. Beck, 7 Wydanie, Warszawa, 2006, str.166 i 167;

⁶ Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Cywilna z dnia 16 września 2011 r. I CSK 676/10;

⁷ Michał Romanowski, W sprawie charakteru i skutków abstrakcyjnej kontroli niedozwolonych postanowień wzorców umownych stosowanych przez przedsiębiorcę, Studnia Prawa Prywatnego, rok 2010, nr 3, str. 35;

tylko względem podmiotu, wobec którego to orzeczono, ale również w identycznych lub podobnego rodzaju stosunkach prawnych, nawiązanych przez osoby trzecie, bez ograniczenia w jakikolwiek sposób kategorii tych podmiotów⁸. Druga linia orzecznicza, którą w mojej ocenie należy uznać za słuszną, a także wypowiedzi części doktryny idą w kierunku, zgodnie z którym fakt, iż dana klauzula wpisana jest do rejestru, nie przesądza w sposób bezwzględny o tym, że nie może być ona stosowana przez innych przedsiębiorców we wzorcach umów i umowach z konsumentami⁹.

II.A. Skutki prawomocnego wyroku uwzględniającego powództwo o uznanie klauzuli za niedozwoloną – I sposób interpretacji:

W wyroku z 2007 r., Sąd Najwyższy uznał, że: „Postępowanie w sprawie abstrakcyjnej kontroli klauzul używanych we wzorcach umownych ma na celu wyeliminowanie pewnych postanowień wzorców, a nie postanowień umów. Nie oznacza zatem, że stosowanie określonych sformułowań lub unormowań jest w ogóle wyłączone w obrocie cywilnoprawnym. Niedozwolone jest jedynie posługiwanie się nimi we wzorcach umów, natomiast nie zmienia to faktu, że legalność ich stosowania w konkretnej umowie mimo wszystko może być badana w trybie kontroli incydentalnej, z uwzględnieniem postanowień całej umowy, rozkładu praw i obowiązków stron, ryzyka, itd.”¹⁰.

Powyższy pogląd znajduje również odzwierciedlenie w niektórych orzeczeniach SOKIK. W wyroku SOKIK z 2004 r., sąd ten słusznie zauważył, że: „Nie można wykluczyć, iż analogiczne lub nawet identyczne postanowienia do wzorców zarejestrowanych jako niedozwolone nie będą w konkretnej sprawie uznane przez sąd jako niedozwolone w kontekście oceny całej umowy”¹¹. Pogląd ten zasługuje na pełną aprobatę. Nadto sąd ten uznał, że niedopuszczalnym uproszczeniem było przyjęcie, że skoro postanowienie wzorca jest już wpisane do rejestru jako niedozwolone, tym samym jest zakazane do stosowania przez wszystkich pozostałych przedsiębiorców¹².

Powyższy punkt widzenia zasadniczo potwierdzony został również w innym orzeczeniu SOKIK z 7.3.2005 r., w którym sąd ten stwierdził, że skutek wyroku SOKIK względem osób trzecich, wynikający z art. 479⁴³ k.p.c., polega na tym, że osoby te mogą się powoływać na skutki uznania klauzuli za niedozwoloną i zakazu jej stosowania, jednak wyłącznie względem podmiotu, wobec którego to orzeczono. Dalej sąd wnioskuje, że przyjęcie odmiennego punktu widzenia prowadziłoby do sytuacji, że zobowiązanymi z wyroku wydanego względem jednego podmiotu, byłyby również inne podmioty, które nie brały udziału w postępowaniu sądowym i nie miały możliwości ochrony swoich praw¹³.

W kolejnym orzeczeniu z 22.8.2005 r. SOKIK uznał, że „Postanowienie wzorca umowy wpisane przez Prezesa UOKiK w trybie art. 479³⁵ § 2 k.p.c. do rejestru postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone obliguje niestosowanie takiego postanowienia we wzorcu umów zawieranych z konsumentami jedynie tego przedsiębiorcę, w stosunku do którego zapadł prawomocny wyrok sądowy w tym przedmiocie. Natomiast taka powinność

⁸ Wyrok SN z 20.06.2006 r., III SK 7/06;

⁹ Wyrok SN z 11.10.2007 r., III SK 19/07; Wyrok SOKIK z 25.03.2004 r., XVII Ama 51/03; Michał Romanowski, W sprawie charakteru i skutków abstrakcyjnej kontroli niedozwolonych postanowień wzorców umownych stosowanych przez przedsiębiorcę, Studnia Prawa Prywatnego, rok 2010, nr 3, str. 39,41 i 45;

¹⁰ Wyrok SN z 11.10.2007 r., III SK 19/07;

¹¹ Wyrok SOKIK z 25.03.2004 r., XVII Ama 51/03;

¹² Wyrok SOKIK z 25.03.2004 r., XVII Ama 51/03;

¹³ Wyrok SOKIK z 07.03.2005 r., XVII Ama 6/04, Uchwała Sądu Najwyższego z 07.10. 2008 r., III CZP 80/08;

sama przez się nie ciąży na innych przedsiębiorcach posługujących się w swoich wzorcach umowy podobnym postanowieniem”¹⁴.

Kolejnym bardzo ważnym orzeczeniem była uchwała Sądu Najwyższego z 7.10.2008 r., w której stwierdził on, że: „Rozszerzona prawomocność wyroku uwzględniającego powództwo o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone (art. 479⁴³ w zw. z art. 365 k.p.c.) nie wyłącza możliwości wytoczenia powództwa przez tego samego lub innego powoda, w tym także przez organizację społeczną działającą na rzecz ochrony interesów konsumentów – przeciwko innemu przedsiębiorcy, niebiorącemu udziału w postępowaniu, w którym zapadł wyrok, stosującemu takie same lub podobne postanowienia wzorca, jak wpisane do rejestru, o którym mowa w art. 479⁴⁵ § 2 k.p.c.”¹⁵. Sąd Najwyższy uznał, że: „Biorąc pod uwagę, że sąd dokonując kontroli wzorca nie czyni tego *in abstracto*, ale odnosi się do konkretnego postanowienia konkretnego wzorca, uwzględniając przy tym pozostałe postanowienia tego wzorca (art. 385² i art. 385³ k.c.), należy wykluczyć uznanie, iż moc wiążąca wyroku i powaga rzeczy osądzonej może rozciągać się na podobne lub nawet takie same postanowienia stosowane przez innego przedsiębiorcę w innym wzorcu. Abstrakcyjna kontrola wzorca nie może prowadzić do generalnego wyłączenia danej klauzuli z obrotu, rzeczą sądu bowiem jest rozstrzygnięcie w konkretnej sprawie, dotyczącej określonego postanowienia konkretnego wzorca. Wydany w takiej sprawie wyrok dotyczy zatem postanowienia określonego wzorca, a nie postanowienia w ogóle. Przepis art. 385² k.c. nakazuje ponadto uwzględniać przy ocenie zgodności postanowienia umowy z dobrymi obyczajami okoliczności zawarcia umowy oraz umowy pozostające w związku z umową obejmującą postanowienie będące przedmiotem oceny. Podstawa faktyczna rozstrzygnięcia zatem nie musi być tożsama nawet w przypadku oceny tego samego postanowienia tego samego wzorca umownego, stosowanego przez innego przedsiębiorcę”¹⁶.

Podsumowując w tym miejscu, zasadnicza wspólna argumentacja prezentowana w powyższych orzeczeniach sprowadza się do tezy, że nawet w sytuacji, w której dane postanowienie uznane zostanie za niedozwolone w wyroku wydanym w trybie „kontroli abstrakcyjnej”, skutek rozszerzonej prawomocności nie oznacza, że postanowienie to nie może być wykorzystywane w innych umowach konsumenckich. Pogląd, wedle którego nie można uznać, że stosowanie klauzuli umownej wpisanej do rejestru na podstawie wyroku zapadłego przeciwko jednemu podmiotowi, jest zakazane także innym podmiotom w obrocie konsumenckim, a co za tym idzie, że jest bezskuteczne względem konsumentów, prezentowany jest również w piśmiennictwie¹⁷. Konstatacja taka wynika z założenia, że dopiero w konkretnej sytuacji w której sąd zbada wszystkie postanowienia danej umowy i wszystkie okoliczności z nią związane, możliwe jest stwierdzenie, czy jej postanowienia kształtują prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco naruszają jego interesy. Dopiero wówczas możliwa jest subsumpcja ustaleń faktycznych i normatywnych.

Myśl ta rozwinięta została w wspomnianej już uchwale z 7.10.2008 r., w której Sąd Najwyższy przyjął, że prawomocny wyrok uwzględniający powództwo, obejmuje

¹⁴ Wyrok SOKIK z 22.08.2005 r., XVII Ama 21/05;

¹⁵ Uchwała Sądu Najwyższego - Izba Cywilna z dnia 7 października 2008 r. - III CZP 80/08;

¹⁶ Uchwała Sądu Najwyższego - Izba Cywilna z dnia 7 października 2008 r. - III CZP 80/08;

¹⁷ H. Ciepła w: Kodeks postępowania cywilnego Tom II, Komentarz do art. 367 – 505³⁷, prof. dr hab. Kazimierz Piasecki, komentarz do art. 479⁴³; podobnie K. Flaga-Gieruszyńska w: Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, prof. dr hab. Andrzej Zieliński, dr Kinga Flaga Gieruszyńska, komentarz do art. 479⁴³; podobnie: Michał Romanowski, W sprawie charakteru i skutków abstrakcyjnej kontroli niedozwolonych postanowień wzorców umownych stosowanych przez przedsiębiorcę, Studnia Prawa Prywatnego, rok 2010, nr 3, str. 39, 41 i 45;

prawomocnością tylko pozwanego przedsiębiorcę oraz inne podmioty, którym w braku orzeczenia przysługiwałaby legitymacja czynna do wytoczenia powództwa w sprawie o uznanie za niedozwolone tego samego postanowienia wzorca umowy, zaczerpniętego z tego samego wzorca¹⁸. Oznacza to, że prawomocność rozszerzona ma w tym ujęciu charakter jednostronny i ogranicza się tylko do tych osób, które mogłyby wytoczyć powództwo przeciwko przedsiębiorcy stosującemu konkretne postanowienie w konkretnym wzorcu¹⁹. Sąd Najwyższy słusznie zauważył, że nie ma sensu, aby w przypadku wpisania danej klauzuli do rejestru, toczyły się przeciwko temu samemu przedsiębiorcy kolejne sprawy o to samo postanowienie tego samego wzorca umów, przy czym wszczęte przez inne podmioty²⁰. Zatem w sytuacji wytoczenia przez inny podmiot (innego konsumenta, lub organizację społeczną) kolejnego powództwa o uznanie tego samego postanowienia tego samego wzorca umowy przeciwko temu samemu przedsiębiorcy, pozew zostanie odrzucony na podstawie art. 199 § 1 pkt. 2 k.p.c. Inaczej kształtuje się natomiast sytuacja innych przedsiębiorców jako strony pozwanej. Zdaniem Sądu Najwyższego odrzucenie pozwu w tej sytuacji jest wątpliwe. Sąd Najwyższy uznał, że rozszerzony skutek prawomocnego wyroku wynikający z art. 479⁴³ k.p.c. dotyczy wyłącznie zakresu podmiotowego i oznacza, że odmiennie od ogólnej zasady wynikającej z art. 365 § 1 i art. 366 k.p.c., wyrok nie wiąże tylko stron postępowania i ma powagę rzeczy osądzonej nie tylko między tymi samymi stronami, ale również wobec innych podmiotów. Nie zmienia to jednak faktu, że zgodnie z ogólnymi zasadami, powaga rzeczy osądzonej (*res iudicata*) zachodzi w stosunku do innych podmiotów dopiero wówczas, gdy występuje także identyczność przedmiotów rozstrzygnięcia i podstaw faktycznych obu powództw. Zakres powagi rzeczy osądzonej pod względem zakresu przedmiotowego wyznacza zakres rozstrzygnięcia²¹. Zatem tylko wówczas, gdy w sprawach zachodzi tożsamość przedmiotowa (przedmiotu rozstrzygnięcia) i podstawy faktycznej, możliwy jest rozszerzony skutek wyroku stwierdzającego abuzywność danej klauzuli wobec podmiotów niebędących stronami. Artykuł 479⁴³ k.p.c. nie odnosi się bowiem do kwestii zakresu przedmiotowego wyroku, a wyłącza jedynie konieczność istnienia przesłanki „tożsamości stron” dla istnienia powagi rzeczy osądzonej w przypadku rozszerzonej prawomocności wyroku. A związku z tym, że przedmiotem rozstrzygnięcia jest konkretne postanowienie konkretnego wzorca, należy wykluczyć, że moc wiążąca wyroku i powaga rzeczy osądzonej może rozciągać się na podobne lub nawet takie same postanowienia stosowane przez innego przedsiębiorcę w innym wzorcu²². Przyjęta w uchwale interpretacja pozwala więc z jednej strony na uniknięcie prowadzenia wielu zbędnych spraw o uznanie abuzywności danego postanowienia wpisanego już do rejestru, przeciwko temu samemu przedsiębiorcy, z drugiej zaś pozwala na stosowanie takiego postanowienia przez innych przedsiębiorców, lub tego samego przedsiębiorcę, z tymże w

¹⁸ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 7 października 2008 r. - III CZP 80/08: „(...)w doktrynie prezentowane jest także inne stanowisko, według którego wyrok uwzględniający powództwo o uznanie postanowienia wzorca umowy za niedozwolone obejmuje prawomocnością tylko pozwanego przedsiębiorcę i jego skutki nie rozciągają się na innych przedsiębiorców. Stanowisko takie zakłada, że art. 479⁴³ KPC ustanawia tylko jednostronnie rozszerzoną prawomocność materialną takiego wyroku, tj. "na rzecz" wszelkich osób trzecich, a nie "przeciwko" tym osobom”.

¹⁹ Na taką argumentację, jako przeważającą w doktrynie zwrócił też uwagę Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 12 kwietnia 2011 r., III SK 44/10;

²⁰ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 7 października 2008 r. - III CZP 80/08: „Objęcie rozszerzoną prawomocnością wyroku osób, które mogłyby wnieść powództwo przeciw temu samemu przedsiębiorcy o uznanie tego samego postanowienia wzorca za niedozwolone, a więc konsumentów, reprezentujących ich organizacji itp., jest niewątpliwie trafne. Uwzględnia potrzebę szerokiej ochrony konsumentów, wypełnia cele, o jakich mowa w dyrektywie 93/13, eliminuje potrzebę prowadzenia procesu w sytuacji, gdy w postępowaniu przeciw temu samemu przedsiębiorcy to samo postanowienie wzorca zostało już prawomocnie uznane za niedozwolone i zostało wpisane do stosownego rejestru”.

²¹ H. Pietrzkowski, *Metodyka pracy sędziego w sprawach cywilnych*, Warszawa 2012, wydanie 6, str. 375;

²² Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 7 października 2008 r. - III CZP 80/08;

innym wzorcu, o ile klauzula taka nie kształtuje praw i obowiązków konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami i nie narusza rażąco jego interesów. Nie wyklucza to z kolei kontroli „incydentalnej” takiego postanowienia w umowach zawartych przez przedsiębiorcę z konsumentami.

W kontekście analizowanego orzecznictwa, należy też podkreślić, że również przykładowy wykaz postanowień umownych znajdujący się w art. 385³ k.c. nie oznacza, że postanowienie umowne, które zostało umieszczone w tymże katalogu, w każdym przypadku jest *ex lege* nieuczciwym, a tym samym niedozwolonym postanowieniem umownym, którego przedsiębiorcy nie mają prawa stosować. Wykaz ten stanowi bowiem przykładowe wymienienie postanowień, które mogą się okazać niedozwolone (w konkretnej umowie), a które należy uznać jako niedozwolone dopiero w przypadku wątpliwości, czy rzeczywiście naruszają w sposób rażący interesy konsumenta i kształtują jego prawa i obowiązki w sprzeczności z dobrymi obyczajami. Sąd Najwyższy słusznie podkreślił, że katalog ten stanowi odwzorowanie załącznika do dyrektywy 93/13/EWG, który zawiera przykładowy i niewyczerpujący wykaz warunków, które mogą, ale nie muszą być uznane za nieuczciwe²³.

II.B. Skutki prawomocnego wyroku uwzględniającego powództwo o uznanie klauzuli za niedozwoloną – II sposób interpretacji:

Orzecznictwo w omawianym zakresie nie jest jednak jednolite i znacząca część wypowiedzi idzie w odmiennym, niż prezentowanym wyżej kierunku. W jednym z orzeczeń, Sąd Najwyższy jakkolwiek dostrzegając, że skutki wpisu klauzuli do rejestru nie zostały jednoznacznie rozstrzygnięte przez ustawodawcę, uznał, powołując się na pro-unijną (wówczas pro-wspólnotową) wykładnię przepisów implementujących dyrektywę 93/13/EWG i biorąc pod uwagę *ratio legis* ustawy, że: „wpis postanowienia wzorca do rejestru skutkuje tym, że zakazane jest posługiwanie się wpisaną klauzulą we wszystkich wzorcach umów, pod rygorem sankcji z art. 58 k.c.”²⁴. Innymi słowy, wpis do rejestru, w sposób bezwzględny „przerzuca się” na wszystkie inne wzorce umów i umowy stosowane przez wszystkich innych przedsiębiorców, a zatem ma bezpośredni wpływ na wszystkie indywidualne stosunki obligacyjne, w których owe postanowienia zostały, lub mogą być wykorzystane przez przedsiębiorców. Skutki wyroku dotyczą więc każdego przedsiębiorcy, przy czym wątpliwości sądów budziło, czy dotyczy to tylko przypadków identyczności klauzul, czy też sytuacji w której klauzula sformułowana jest w sposób odmienny, choć *de facto* treściowo odpowiada klauzuli wpisanej do rejestru²⁵.

Sąd Najwyższy wypowiadając się w cytowanej uchwale stwierdził, ponadto, że: „należy również odrzucić argumentację, zgodnie z którą przepis art. 479⁴³ k.p.c. nie zawiera wyraźnie sformułowanego obowiązku zaniechania stosowania klauzul wpisanych do rejestru, a skoro wszelkie ograniczenia praw muszą mieć charakter wyraźny, to nie mogą one w tym przypadku wynikać z rozszerzającej wykładni tego przepisu”²⁶. Dalej Sąd Najwyższy uzasadnił, że przyjęcie innej interpretacji byłoby nie do pogodzenia z modelem abstrakcyjnej kontroli postanowień wzorców umów, gdyż celem tej kontroli i celem prowadzenia rejestru jest wyeliminowanie niedozwolonych postanowień z obrotu nie tylko dla stron procesu, lecz także ze skutkiem *erga omnes*.

²³ Wyrok SN z 11.10.2007 r., III SK 19/07;

²⁴ Uchwała SN z 13.07.2006 r., III SZP 3/06;

²⁵ Uchwała SN z 13.07.2006 r., III SZP 3/06;

²⁶ Uchwała SN z 13.07.2006 r., III SZP 3/06; przeciwnie, H. Ciepła w.; Kodeks postępowania cywilnego Tom II, Komentarz do art. 367 – 505³⁷, prof. dr hab. Kazimierz Piasecki, komentarz do art. 479⁴³;

Również w innym orzeczeniu Sąd Najwyższy rozwijając kwestię rozszerzonej prawomocności stwierdził, że wyrok prawomocny wydany na podstawie art. 479⁴³ k.p.c. ma skutek wobec osób trzecich od chwili wpisania uznanego za niedozwolone postanowienia wzorca umowy do rejestru, co oznacza, że uznanie określonej klauzuli za niedozwoloną i wpisanie jej do rejestru działa *erga omnes*, a dalsze posługiwanie się klauzulą abuzywną wpisaną do rejestru jest zakazane w obrocie prawnym nie tylko względem podmiotu, wobec którego to orzeczono, ale również w identycznych lub podobnego rodzaju stosunkach prawnych nawiązanych przez osobny trzeciej, bez ograniczenia w jakikolwiek sposób kategorii tych podmiotów²⁷. Wniosek Sądu Najwyższego jest bardzo daleko idący. Przyjął bowiem, że zakazane jest posługiwanie się w obrocie prawnym postanowieniami wzorców umów wpisanych do rejestru jako niedozwolone przez wszystkich i przeciwko wszystkim kontrahentom (konsumentom), występującym w stosunkach prawnych określonego rodzaju²⁸.

Formalnie rzecz biorąc podobne poglądy prezentuje również UOKiK²⁹. Urząd ten powołując się m.in. na uchwałę Sądu Najwyższego z 19.12.2003 r.³⁰ podkreśla, że celem postępowania w sprawie kontroli klauzul niedozwolonych prowadzonego przed SOKiK jest usunięcie z obrotu abuzywnego postanowienia wzorca ze skutkiem dla stron postępowania oraz wszystkich osób trzecich³¹. Ponadto w ocenie UOKiK: „Od chwili wpisania niedozwolonego postanowienia wzorca umowy do rejestru wyrok SOKiK ma wpływ na stosunki prawne w ramach wszystkich zawieranych umów przez konsumentów”³². Z powyższego wynika, że UOKiK wywodzi z orzeczeń wydanych przez SOKiK a uznających daną klauzulę za niedozwoloną, bezpośredni skutek na wszystkie istniejące, oraz mające powstać w przyszłości (potencjalne) stosunki obligacyjne, w których jedną ze stron umowy jest konsument. Choć nie wynika to wprost, to jednak można przyjąć, iż w przypadku ich zastosowania zachodzi bezskuteczność zapisów wobec konsumentów.

Również w piśmiennictwie prezentowany jest podobny pogląd, że: „Skutek *erga omnes* jaki wywiera wyrok uznający kontrolowaną klauzulę wzorcową za niedozwoloną oznacza rozszerzoną prawomocność takiego wyroku, czyli rozszerzenie zakresu powagi osądzonej. Zatem od chwili prawomocności wyroku – dla stron, a od chwili wpisu do rejestru klauzul niedozwolonych – dla innych osób, klauzula uznana za niedozwoloną nie wywołuje żadnych skutków prawnych”³³.

²⁷ Wyrok SN z 20.06.2006 r., III SK 7/06;

²⁸ Wyrok SN z 20.06.2006 r., III SK 7/06;

²⁹ Wydawnictwo „Biblioteka UOKiK”, Postanowienia Niedozwolone – przeczytaj zanim podpiszesz umowę – Katarzyna Kaczmarska, Warszawa, 31.10.2011 ;

³⁰ Uchwała SN z 19.12.2003 r., III CZP 95/03, w uchwale Sąd Najwyższy przyjął, że powaga rzeczy osądzonej wyroku uznającego postanowienie wzorca umowy za niedozwolone wyłącza od chwili wpisania tego postanowienia do rejestru (art. 479⁴³ w związku z art. 365 i 479⁴⁵ §2 k.p.c.) – ponowne wytoczenie powództwa w tym przedmiocie, także przez osobę nie biorącą udziału w sprawie w której wydano wyrok.;

³¹ Wydawnictwo „Biblioteka UOKiK” Postanowienia Niedozwolone – przeczytaj zanim podpiszesz umowę – Katarzyna Kaczmarska, Warszawa, 31.10.2011, str. 26;

³² Wydawnictwo „Biblioteka UOKiK” Postanowienia Niedozwolone – przeczytaj zanim podpiszesz umowę – Katarzyna Kaczmarska, Warszawa, 31.10.2011, str. 26;

³³ Małgorzata Bednarek, Wzorce umów w prawie polskim, 2005 r., Rozdział 7, Sądowa kontrola wzorców w obrocie konsumenckim;

III. Niespójność systemu:

Mając na uwadze przedstawione odmienne spojrzenia na charakter i skutki prawomocnego wyroku uwzględniającego powództwo w sprawie o uznanie postanowienia wzorca umowy za niedozwolone i skutki wpisu danej klauzuli do rejestru klauzul abuzywnych, należy wskazać do jakich wniosków prowadzi przyjęcie drugiego z prezentowanych poglądów. Model rejestru, według którego prawomocne orzeczenie sądu i następnie wpis klauzuli do rejestru w sposób absolutny wyłączają daną klauzulę, a co więcej także klauzule analogiczne lub tożsame³⁴, z obrotu prawnego uniemożliwiają ich stosowanie w przyszłości przez wszystkich przedsiębiorców w umowach z konsumentami, jest niespójny i prowadzi do nielogicznych wniosków. Konstatacja taka wynika chociażby z analizy wielu klauzul obecnie wpisanych do rejestru.

W rejestrze znajdują się przykładowo następujące klauzule:

- a) „Sklep zastrzega sobie prawo do dokonywania zmian w treści niniejszego Regulaminu”³⁵;
- b) „Sądem właściwym dla ewentualnych sporów jest sąd właściwy dla siedziby Sprzedającego”³⁶;
- c) „Wszelkie spory wynikłe pomiędzy Bankiem a Klientami, które nie mogą być rozstrzygnięte polubownie rozstrzygane będą przez sąd powszechny właściwy dla siedziby Banku”³⁷;
- d) „Klient może zrezygnować bez ponoszenia kosztów w przeciągu 3 dni od powiadomienia, jeżeli podwyżka przekracza 10 %”³⁸;
- e) „Reklamacje wnosi się do Biura w terminie 7 dni od daty zakończenia imprezy”³⁹;
- f) „Sądem właściwym dla rozpatrywania wszelkich sporów jest sąd właściwy dla siedziby operatora”⁴⁰;
- g) „Bank zastrzega sobie prawo zmiany postanowień Regulaminu”⁴¹;
- h) „Sklep zastrzega sobie prawo do zmiany treści niniejszego regulaminu bez uprzedzenia.”⁴²;
- i) „Wszelkie zmiany Regulaminu obowiązują od daty opublikowania ich na stronie (...)”⁴³;

Pierwsza kwestia na którą warto zwrócić uwagę, to grupa klauzul odnosząca się do właściwości sądu rozpatrującego ewentualne spory powstałe między stronami. I tak, literalna wykładania przywołanych powyżej klauzul b), c) i f) w kontekście poglądu, wedle którego klauzule wpisane do rejestru nie mogą być wykorzystywane przez innych przedsiębiorców prowadzi do wniosku, że w umowie między konsumentem a przedsiębiorcą, strony nie mogą umówić się na sąd miejscowo właściwy dla przedsiębiorcy (jeżeli wynika to z wzorca umowy). Uzasadnieniem jest oczywiście rażące naruszenie interesów klienta i sprzeczność tego obowiązku z dobrymi obyczajami. Nie da się jednak wykluczyć sytuacji, w której sąd ustalony jako miejscowo właściwy dla przedsiębiorcy nie będzie naruszał interesów klienta lub w ogóle będzie to ten sam sąd, który jednocześnie

³⁴ Uchwała SN z 13.07.2006 r., III SZP 3/06;

³⁵ Klauzula nr 2786 - Sygn. Akt XVII AmC 714/09;

³⁶ Klauzula nr 2768 - Sygn. Akt XVII AmC 3023/11;

³⁷ Klauzula nr 2734 - Sygn. Akt XVII AmC 1466/10;

³⁸ Klauzula nr 2721 - Sygn. Akt XVII AmC 3483/10;

³⁹ Klauzula nr 2697 - Sygn. Akt XVII AmC 2632/10;

⁴⁰ Klauzula nr 2656 - Sygn. Akt XVII AmC 805/11;

⁴¹ Klauzula nr 2596 - Sygn. Akt XVII AmC 708/10;

⁴² Klauzula nr 2486 - Sygn. Akt XVII AmC 753/10;

⁴³ Klauzula nr 2421 - Sygn. Akt XVII AmC 566/09;

jest właściwy dla konsumenta z uwagi na jego miejsce zamieszkania. Istnieje przecież możliwość, że miejsce zamieszkania konsumenta jest tożsame z siedzibą przedsiębiorcy. Nie da się przykładowo wykluczyć, że z uwagi na charakter oferty, klientami przedsiębiorcy w praktyce będą co do zasady lokalni mieszkańcy. W takim przypadku postanowienie nie tylko nie będzie niedozwolone w konkretnej umowie, ale również we wzorcu umowy, stosowanym przez danego przedsiębiorcę, gdyż nawet w ujęciu abstrakcyjnym (generalnym) nie będzie mu można przypisać cech nieuczciwości. Wówczas nie ma merytorycznego uzasadnienia dla zakazu stosowania takiej klauzuli. Jednak w świetle części judykatury takie klauzule są zakazane w sposób bezwzględny, gdyż wpisane są do rejestru.

Rzecz jasna przedsiębiorcy, którzy stosują w swojej działalności wzorce umów, analizują rejestr i mają świadomość, że powyższe klauzule prawdopodobnie wpisane zostały z uwagi na to, że miejsce zamieszkania konsumenta oddalone było od miejsca siedziby przedsiębiorcy wybranego jako miejsce rozwiązywania sporów. Na tym też prawdopodobnie polegał ich abuzywny charakter. Nie mniej jednak nie taka treść i nie taki opis niedozwolonej „praktyki” (zachowania) przedsiębiorcy zostały wpisane do rejestru. Dopiero wykładnia funkcjonalna konkretnych wpisów pozwala na dotarcie do racjonalnych wniosków. Tymczasem z literalnego brzmienia niektórych wpisów wynika, że stosowanie wzorców umów przewidujących rozwiązywanie sporów z konsumentem przez sąd właściwy dla przedsiębiorcy jest w każdym przypadku zakazane.

Kolejny problem można zobrazować analizując klauzule opisane w lit. g), h) oraz i). Odnoszą się one do kwestii zmian w regulaminach. Po raz kolejny wykładnia literalna wpisanych klauzul, w szczególności klauzuli o której mowa w lit. g) – oraz przyjęcie, że wpis taki ma bezpośrednie przełożenie na wszystkie stosunki obligacyjne z konsumentami, prowadziłyby do wniosku, że zakazane są jakiegokolwiek zmiany w regulaminach. Wniosek ten jest trudny do zaakceptowania. Wydaje się też, że nie na tym polega abuzywność tych klauzul. Zapewne chodzi o to, żeby zmiany w regulaminach nie następowały bez uprzedzenia, by konsument nie był nimi zaskakiwany i by tryb ogłoszenia umożliwiał konsumentowi realną możliwość zapoznania się ze zmianami. Należy jednak podkreślić, że nie takie wpisy widnieją w rejestrze.

Ostatnia grupa przykładowo przytoczonych klauzul to te, które zawierają określone terminy, np. klauzule w lit. d) i e). Przykładowo, z klauzuli znajdującej się w rejestrze, o treści: „Klient może zrezygnować bez ponoszenia kosztów w przeciągu 3 dni od powiadomienia, jeżeli podwyżka przekracza 10 %”, nie wynika, czy niedozwolony był krótki 3-dniowy termin, czy też fakt, iż dla rezygnacji podwyżka musiała przekraczać 10%. Być może oba elementy godzą w interesy konsumentów. Nie wydaje się bowiem, żeby to możliwość rezygnacji z ponoszenia kosztów stanowiła abuzywny charakter. To samo dotyczy wpisu, zgodnie z którym: „Reklamacje wnosi się do Biura w terminie 7 dni od daty zakończenia imprezy”. W tym przypadku również budzi wątpliwości, czy abuzywny charakter ma „7-dniowy termin dla reklamacji”, czy też obowiązek wniesienia reklamacji do biura? Czy w takim przypadku termin 14 dniowy będzie wystarczający? Czy można twierdzić, że 7-dniowy termin w każdym przypadku będzie nieuczciwy? Klauzule te są niejasne, nieczytelne i niezrozumiałe. Nie będą one też w każdym przypadku nieuczciwe wobec konsumenta. Dlatego nie ma uzasadnienia, ażeby wykorzystywanie takich klauzul w innych wzorcach umów, czy umowach, było zabronione w sposób bezwzględny.

Powyższa analiza wskazuje na dwie istotne rzeczy. Mianowicie na nieprzejrzystość rejestru i niejasność wpisanych do niego klauzul. W szczególności zaś wówczas, gdy nie istnieje możliwość odwołania się do ustaleń stanu faktycznego sprawy (a więc *de facto* do uzasadnienia orzeczenia), na kanwie których orzeczenie takie zostało wydane. Wystarczył

bowiem powyższy wykaz kilku klauzul, ażeby pokazać, ile powstaje wątpliwości interpretacyjnych w odniesieniu do ich „abuzywnego” charakteru. Wynika z tego, że sama analiza treści (zdania, lub kilku zdań) wpisanych do rejestru klauzuli, nie zawsze jest wystarczająca dla odtworzenia, na czym rzeczywiście polegało niedozwolone zachowanie (praktyka) przedsiębiorcy. Oznacza to także, że w wielu przypadkach sama sentencja wyroku wydanego przez SOKIK nie jest wystarczająca dla jednoznacznego określenia przedmiotu rozstrzygnięcia sądu. W tych przypadkach, w celu zidentyfikowania niedozwolonego charakteru konieczne jest odwołanie się do uzasadnienia wyroku⁴⁴, o ile zostało sporządzone.

Po drugie pokazuje też wyraźnie, że wiele klauzul wpisanych do rejestru, wbrew temu co wynika – z zasadniczo jednolitego w tym zakresie – orzecnictwa zarówno Sądu Najwyższego jak również SOKIK, *de facto* nie spełnia wymogu jakim jest cecha abstrakcyjności. Ugruntowany jest pogląd, że: „Postępowanie, które toczy się przed SOKIK, ma na celu dokonanie abstrakcyjnej, to jest oderwanej od konkretnej umowy, okoliczności jej zawarcia i wynikających z niej praw i obowiązków stron, oceny nieuczciwego charakteru postanowień wzorca umowy, używanego w obrocie konsumenckim przez przedsiębiorcę. Kontrola abstrakcyjna polega na kontroli wzorca jako takiego, w oderwaniu od konkretnej umowy, której wzorzec dotyczy”⁴⁵. Ocena następuje w oderwaniu od warunków ekonomicznych i gospodarczych działalności prowadzonej przez przedsiębiorcę⁴⁶. W związku z tym klauzule wpisane do rejestru powinny być abuzywne w sposób „generalny”. Tymczasem część obecnie wpisanych do rejestru klauzul nie spełnia tego wymogu, a wynika to stąd, że w zasadzie abstrakcyjne zbadanie „abuzywności” danej klauzuli w oderwaniu od konkretnego stanu faktycznego, pod względem tego, czy nie „narusza rażąco interesów konsumenta” i nie jest sprzeczna z „dobrymi obyczajami”, jest niemożliwe z logicznego punktu widzenia. Można co najwyżej stwierdzić, że dana klauzula z dużym prawdopodobieństwem będzie miała charakter abuzywny w innych umowach z konsumentami. Nie da się tego jednak przesądzić w stu procentach. Może się bowiem okazać, że ta sama klauzula w jednej umowie będzie miała charakter abuzywny, a w innej – z uwagi na inne okoliczności – już nie.

Kolejny problem wiąże się z tym, że do rejestru wpisane i wpisywane są również klauzule, które tak naprawdę znajdują się już na liście przykładowych postanowień umownych określonych w art. 385³ k.c. Należy dodać, że klauzule takie, wpisane do rejestru najczęściej mają inne brzmienie lub inny szyk słów, w porównaniu z tymi, które znajdują się w katalogu z art. 385³ k.c., nie zmienia to jednak faktu, że w istocie są to takie same klauzule. Tymczasem katalog ten, o czym wspominałem na wstępie, nie zawiera postanowień z mocy prawa abuzywnych, lecz jest wykazem przykładowo wymienionych klauzul, które w konkretnej umowie mogą się okazać niedozwolone, ale dopiero w przypadku wątpliwości, czy rzeczywiście naruszają w sposób rażący interes konsumenta i kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami⁴⁷. Przepis ten tworzy więc domniemanie, że w sytuacji, w której przedsiębiorca nie będzie w stanie udowodnić braku rażącego naruszenia interesów konsumenta i sprzeczności z dobrymi obyczajami, a sąd poweźmie co do tego wątpliwości, wówczas postanowienie takie, jako niedozwolone, nie będzie wiązało konsumenta.

⁴⁴ W tym kontekście warto przytoczyć wyrok SN z 16.07.2009 r., I CSK 456/08, w którym SN uznał, że jeżeli na podstawie samej sentencji prawomocnego wyroku nie można dokładnie określić przedmiotu rozstrzygnięcia sądu, to wówczas w celu wyjaśnienia granic zakresu przedmiotowego jego mocy wiążącej może być wykorzystane uzasadnienie wyroku.;

⁴⁵ Wyrok SN z 11.10.2007 r., III SK 19/07;

⁴⁶ Wyrok Sądu Antymonopolowego z 19.06.2002 r., XVII Amc 34/01;

⁴⁷ Wyrok SN z 11.10.2007 r., III SK 19/07;

I tak, zgodnie z art. 385³ pkt. 9) k.c., w razie wątpliwości uważa się, że niedozwolonymi postanowieniami umownymi są te, które przyznają kontrahentowi konsumenta uprawnienia do dokonywania wiążącej interpretacji umowy. Tymczasem w rejestrze znajdują się następujące klauzule:

- "Sklep zastrzega sobie prawo do własnej interpretacji oraz zmian niniejszego regulaminu, zwłaszcza w przypadku zmiany obowiązujących przepisów"⁴⁸;
- "Podmiot prowadzący księgarnię uprawniony jest do interpretacji niniejszego Regulaminu"⁴⁹;
- "Administratorowi przysługuje wyłączne prawo wiążącej Użytkowników interpretacji niniejszego Regulaminu"⁵⁰;
- "Sprzedający zastrzega sobie prawo do ostatecznej interpretacji niniejszego Regulaminu, w przypadku zaistniałych sporów powstałych na tle niniejszego Regulaminu." ⁵¹;

Z kolei zgodnie z art. 385³ pkt. 10) k.c., w razie wątpliwości uważa się, że niedozwolonymi postanowieniami umownymi są te, które uprawniają kontrahenta konsumenta do jednostronnej zmiany umowy bez ważnej przyczyny wskazanej w tej umowie. Natomiast do rejestru zostały wpisane następujące klauzule:

- "Organizator zastrzega sobie prawo dokonywania zmiany niniejszego Regulaminu, na każdym etapie trwania konkursu bez podania przyczyny"⁵²;
- "Regulamin może być zmieniany przez właściciela serwisu w dowolnym czasie poprzez zamieszczenie zmian na niniejszej stronie internetowej. Wszelkie zmiany do Regulaminu stają się skuteczne w chwili ich zamieszczenia na niniejszej stronie internetowej, o ile nie zastrzeżono inaczej"⁵³;
- "Organizator zastrzega sobie prawo zmiany terminów, zawieszenia lub zaprzestania organizacji Konkursu, bez konieczności poinformowania Uczestników" ⁵⁴;
- "Organizator zastrzega sobie prawo do zmiany niniejszego regulaminu w dowolnym czasie" (pkt X ust. 2 regulaminu) ⁵⁵;

Wreszcie zgodnie z art. 385³ pkt. 23) k.c., w razie wątpliwości uważa się, że niedozwolonymi postanowieniami umownymi są te, które wyłączają jurysdykcję sądów polskich lub poddają sprawę pod rozstrzygnięcie sądu polubownego polskiego lub zagranicznego albo innego organu, a także narzucają rozpoznanie sprawy przez sąd, który wedle ustawy nie jest miejscowo właściwy. Natomiast w rejestrze znajdują się wspomniane już klauzule:

- "Sądem właściwym dla ewentualnych sporów jest sąd właściwy dla siedziby Sprzedającego"⁵⁶;

⁴⁸ Klauzula nr 4104 - Sygn. Akt XVII AmC 2609/11;

⁴⁹ Klauzula nr 3935 - Sygn. Akt XVII AmC 1283/11;

⁵⁰ Klauzula nr 2962 - Sygn. Akt XVII AmC 3745/11;

⁵¹ Klauzula nr 2960 - Sygn. Akt XVII AmC 1290/11;

⁵² Klauzula nr 4100 - Sygn. Akt XVII AmC 2814/12;

⁵³ Klauzula nr 4020 - Sygn. Akt XVII AmC 5317/11;

⁵⁴ Klauzula nr 4018 - Sygn. Akt XVII AmC 5603/11;

⁵⁵ Klauzula nr 3996 - Sygn. Akt XVII AmC 4974/12;

⁵⁶ Klauzula nr 2768 - Sygn. Akt XVII AmC 3023/11;

- "Wszelkie spory wynikłe pomiędzy Bankiem a Klientami, które nie mogą być rozstrzygnięte polubownie rozstrzygane będą przez sąd powszechny właściwy dla siedziby Banku"⁵⁷;
- "Sądem właściwym dla rozpatrywania wszelkich sporów jest sąd właściwy dla siedziby operatora"⁵⁸;

Powyższe przykłady zobrazowują problem, polegający na zderzeniu z jednej strony normy ustawowej, jaką jest art. 385³ k.c., który kształtuje jedynie domniemanie abuzywności wymienionych w nim postanowień przypadku wątpliwości powziętych przez sąd, z wypracowanym w orzecznictwie bezwzględny zakazem posługiwania się takimi klauzulami, jako wpisanymi do rejestru na podstawie prawomocnych wyroków sądów, a przecież tożsamymi (choć treściowo nie identycznymi) z tymi, które znajdują się w katalogu z art. 385³ k.c. Przyjmując, że prymat ma ustawa, prezentowany wyżej pogląd, zgodnie z którym wpis postanowienia niedozwolonego do rejestru skutkuje tym, że zakazane jest posługiwanie się wpisaną klauzulą we wszystkich wzorcach umów, pod rygorem sankcji z art. 58 k.c."⁵⁹, jest nie do pogodzenia z brzmieniem art. 385³ k.c. i należy uznać, że przytoczone wyżej klauzule choć wpisane do rejestru, mogą być wykorzystywane przez przedsiębiorców we wzorcach umów i umowach, nawet jeżeli nie były indywidualnie uzgodnione z konsumentem, o ile tylko nie kształtują jego praw i obowiązków w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami i nie naruszają rażąco jego interesów.

IV. Konkluzje:

Kwestia skutków wynikających z rozszerzonej prawomocności wyroków budzi wątpliwości w zależności od tego, który „model rejestru” przyjmujemy za istniejący w świetle obowiązującego prawa. Jeżeli uznamy, że wpis danej klauzuli do rejestru nie przesądza *per se* o tym, że dana klauzula w sposób bezwzględny wyłączona jest z obrotu konsumenckiego, to wydaje się, że przepisy k.p.c. odnoszące się do rozszerzonej prawomocności wyroków należy uznać za wystarczające. W tym kontekście aż tak dużym problemem nie będzie również dominujący w orzecznictwie pogląd, że powaga rzeczy osądzonej wyroku, uznającego postanowienie wzorca umowy za niedozwolone wyłącza – od chwili wpisania tego postanowienia do rejestru – ponowne wytoczenie powództwa w tym przedmiocie, także przez osobę nie biorącą udziału w sprawie, w której wydano wyrok⁶⁰. W takiej bowiem sytuacji, niezależnie od tego, że pozostali przedsiębiorcy - nie biorący udziału w postępowaniu o uznanie danego postanowienia za niedozwolonego, a tym samym nie mający możliwości ochrony swoich praw, mogliby to uczynić w trybie kontroli incydentalnej. Innymi słowy, nawet w sytuacji, w której dana klauzula wpisana zostanie do rejestru w wyniku procedury przewidzianej w art. 479³⁶ – 479⁴⁵ k.p.c., a zatem w sprawie, która

⁵⁷ Klauzula nr 2734 - Sygn. Akt XVII AmC 1466/10;

⁵⁸ Klauzula nr 2656 - Sygn. Akt XVII AmC 805/11;

⁵⁹ Uchwała SN z 13.07.2006 r., III SZP 3/06;

⁶⁰ Uchwała SN z 19.12.2003 r., III CZP 95/03; Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie, z 06.07.2010 r., VI ACa 1477/09;

Przeciwnie natomiast przykładowo w następujących orzeczeniach: Uchwała SN z 07.10.2008 r., III CZP 80/08; Wyrok SOKIK z 07.03.2005 r., XVII Ama 6/04; - co do zasady sądy w orzeczeniach tych uznały, że rozszerzona prawomocność wyroku uwzględniającego powództwo o uznanie wzorca umowy za niedozwolone (art. 479⁴³ w zw. z art. 365 k.p.c.) nie wyłącza możliwości wytoczenia powództwa przez tego samego lub innego powoda przeciwko innemu przedsiębiorcy, niebiorącemu udziału w postępowaniu, w którym zapadł wyrok, stosującemu takie same lub podobne postanowienia wzorca, jak wpisane do rejestru. Przyjęcie poglądu odmiennego prowadziłoby do sytuacji, że zobowiązanymi z wyroku wydanego względem jednego podmiotu, byłyby również podmioty, które nie brały udziału w postępowaniu sądowym i nie miały możliwości ochrony swoich praw.;

toczyła się przeciwko danemu przedsiębiorcy, to pomimo, że inni przedsiębiorcy nie mieli możliwości podjęcia „obrony” tejże klauzuli przed uznaniem jej za niedozwoloną, ostatecznie nie zostaną pozbawieni takiej możliwości poprzez istnienie mechanizmu kontroli incydentalnej. W takim ujęciu wpis do rejestru stanowi bowiem wskazówkę (domniemanie), że klauzula może być, (lub z dużym prawdopodobieństwem jest) niedozwolona w obrocie konsumenckim – wskazówka ta nie ma jednak charakteru bezwzględny. Tym samym inni przedsiębiorcy mają prawo do legalnego stosowania takiej klauzuli we wzorcach umów i umowach zawieranych z konsumentami, z tym zastrzeżeniem, iż w konkretnej sprawie, tj. w przypadku konkretnej umowy zawartej z konkretnym konsumentem, klauzula taka może być uznana za niedozwoloną i bezskuteczną w stosunku do tegoż konsumenta. Zgodzić się więc należy, że: „Wydanie przez SOKIK orzeczenia w wyniku abstrakcyjnej kontroli powinno prowadzić do powstania kolejnej (poza listą zawartą w art. 385³ k.c.) klauzuli potencjalnie niedozwolonej, [...], jednak nie klauzuli zawsze i bezwzględnie zakazanej w umowie z konsumentem. Konsekwencją przyjęcia takiego założenia musi z kolei być, co bardzo istotne, brak bezpośredniego przełożenia orzeczenia SOKIK na indywidualne stosunki zobowiązaniowe”⁶¹. Jest to jednak, o czym była już mowa wyżej tylko jeden z możliwych poglądów, a mówiąc precyzyjniej jeden z możliwych sposobów stosowania obecnie obowiązujących przepisów w tym zakresie.

Natomiast przyjęcie drugiego poglądu, zgodnie z którym wpis do rejestru wyklucza możliwość stosowania danej klauzuli wobec wszystkich przedsiębiorców, a więc również do tych, którzy nie byli stroną procesu, prowadzi do utraty możliwości obrony swoich praw przez takich przedsiębiorców. Nie brali oni bowiem udziału w postępowaniu, w wyniku którego dane postanowienie zostało wpisane do rejestru i „powszechnie uznane za niedozwolone”. Przypomnienia wymaga też fakt, iż takie samo postanowienie w przypadku jednego przedsiębiorcy może być uznane za rażąco naruszające interesy konsumenta i kształtujące jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, zaś w przypadku innego przedsiębiorcy już nie. Problem ten nie pozostał niezauważony w orzecznictwie. W cytowanej już uchwale, Sąd Najwyższy stwierdził, że: „uznanie, że rozszerzona prawomocność materialna wyroku uwzględniającego powództwo o uznanie postanowienia wzorca umowy za niedozwolone wyłącza – wobec powagi rzeczy osądzonej – możliwość wytoczenia powództwa przeciw innemu przedsiębiorcy stosującemu takie samo lub podobne postanowienie umowne, a niebiorącemu udziału w postępowaniu w którym zapadł wyrok, budzi ponadto poważne wątpliwości natury konstytucyjnej, stanowi bowiem niewątpliwie ograniczenie prawa do obrony i wysłuchania, a tym samym realizacji prawa do sądu (art. 45 Konstytucji)”⁶². Przy wskazanej interpretacji przepisów regulujących funkcjonowanie rejestru, kwestia braku możliwości obrony swoich praw przez przedsiębiorców, wynikająca z rozszerzonej prawomocności wyroków SOKIK, stanowi niezwykle poważny problem.

Należy się przychylić to poglądu, zgodnie z którym wydawanie wyroku w ramach procedury określonej w przepisach art. 479³⁶ – 479⁴⁵ k.p.c. i następnie wpis klauzuli abuzywnej do rejestru nie wykluczają tej klauzuli w sposób bezwzględny z obrotu cywilnoprawnego z

⁶¹ Michał Romanowski, W sprawie charakteru i skutków abstrakcyjnej kontroli niedozwolonych postanowień wzorców umownych stosowanych przez przedsiębiorcę, str. 39;

⁶² Uchwała SN z 07.10. 2008 r., III CZP 80/08; albo wyrok SOKIK z 07.03.2005 r., XVII Ama 6/04, w którym sąd stwierdził, skutek wyroku SOKIK względem osób trzecich, wynikający z art. 479⁴³ k.p.c., polega na tym, że osoby te mogą się powoływać na skutki uznania klauzuli za niedozwoloną i zakazu jej stosowania, jednak wyłącznie względem podmiotu, wobec którego to orzeczono. Dalej sąd wnioskuje, że przyjęcie odmiennego punktu widzenia prowadziłoby do sytuacji, że zobowiązanymi z wyroku wydanego względem jednego podmiotu, byłyby również inne podmioty, które nie brały udziału w postępowaniu sądowym i nie miały możliwości ochrony swoich praw.;

konsumentami i nie mają bezpośredniego przełożenia na indywidualne stosunki obligacyjne. Bezskuteczność danego postanowienia umownego może nastąpić dopiero po analizie tegoż postanowienia w procedurze kontroli incydentalnej dokonywanej przez sąd na tle konkretnego i ściśle określonego stanu faktycznego, kiedy rzeczywiście możliwe jest dokonanie oceny, czy dany zapis kształtuje prawa i obowiązki konsumenta w sprzeczności z dobrymi obyczajami i rażąco narusza jego interesy.

Na marginesie warto także podkreślić, że kwestia właściwej wykładni i stosowania przepisów k.c. i k.p.c. w zakresie abstrakcyjnej kontroli postanowień wzorców umów, ma znaczący wpływ na interpretację art. 24 ust. 2 pkt. 1) ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów (dalej: uokik). Również w tym przypadku istnieje rozbieżność poglądów, czy praktyką naruszającą zbiorowe interesy konsumentów jest stosowanie postanowień wpisanych do rejestru klauzul abuzywnych wyłącznie przez przedsiębiorcę, który był stroną postępowania, w którym wydany został prawomocny wyrok uznający daną klauzulę za abuzywną, czy też stosowanie takiej klauzuli przez wszystkich przedsiębiorców, również tych, którzy nie brali udziału w postępowaniu sądowym⁶³. Sporne jest także, czy praktyka naruszająca zbiorowe interesy konsumentów polegająca na stosowaniu klauzul wpisanych do rejestru klauzul abuzywnych zostaje zaniechana z chwilą wyeliminowania przez przedsiębiorcę zakwestionowanych postanowień z wzorców umów, czy też dodatkowo konieczna jest także zmiana treści umów, które już zostały zawarte na podstawie wzorców umów, które zawierały abuzywne klauzule. Wydaje się, że orzecznictwo poszło w słusznym kierunku i przyjęło, że wystarczające jest usunięcie postanowień z wzorców umów⁶⁴. Z kolei jeżeli chodzi o zakres podmiotowy zakazu naruszania zbiorowych interesów konsumentów, to przyjmując model rejestru, w którym wpis klauzuli nie stanowi bezwzględnego zakazu jej stosowania przez innych przedsiębiorców, a także mając na uwadze dolegliwość kary, należy się opowiedzieć za węższym rozumieniem pojęcia „stosowania postanowień wpisanych do rejestru klauzul abuzywnych”, czyli obejmującym wyłącznie przedsiębiorcę, którego dotyczył prawomocny wyrok. Zagadnienia te mają bardzo istotne znaczenie z punktu widzenia przedsiębiorców, z uwagi na to, że zgodnie z art. 106 ust. 1 pkt. 4) uokik, Prezes UOKIK może nałożyć na przedsiębiorcę, w drodze decyzji, karę pieniężną w wysokości nawet do 10 % przychodu osiągniętego w roku rozliczeniowym poprzedzającym

⁶³ Taką możliwość dopuścił Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 12 kwietnia 2011 r., III SK 44/10, w uzasadnieniu którego stwierdził, że praktyką naruszającą zbiorowe interesy konsumentów jest dalsze stosowanie postanowienia którego treść jest identyczna z treścią postanowienia, które zostało wpisane do rejestru, przez tego samego przedsiębiorcę, który uczestniczył w postępowaniu zakończonym wpisem do rejestru niedozwolonych postanowień umownych. Dotyczy to jednak nie tylko dalszego stosowania przez przedsiębiorcę tego samego postanowienia wzorca umowy, ale także identycznego postanowienia w zmienionym wzorcu umowy. Zmiana wzorca przy zachowaniu identyczności zakwestionowanego wcześniej postanowienia nie wpływa bowiem – z uwagi na treść art. 24 ust. 2 pkt 1 ustawy - na możliwość zastosowania tego przepisu. Jednocześnie Sąd Najwyższy powołując się na uchwałę SN z 13 lipca 2006 r., sygn. akt III SZP 3/06, stwierdził, że „stosowanie postanowień wzorców umów o treści tożsamej z treścią postanowień uznanych za niedozwolone prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w Warszawie - Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów i wpisanych do rejestru, o którym mowa w art. 479⁴⁵ § 2 k.p.c. może (ale nie musi) być uznane w stosunku do innego przedsiębiorcy za praktykę naruszającą zbiorowe interesy konsumentów”.

Podobnie: Wyrok SOKIK z 25 listopada 2008 r. XVII Ama 31/08, zdaniem SOKIK, praktyką naruszającą zbiorowe interesy konsumentów w rozumieniu art. 24 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów jest także stosowanie klauzuli, o treści tożsamej z klauzulą wpisaną do rejestru przez innego przedsiębiorcę, który nie był stroną lub uczestnikiem postępowania zakończonego wpisaniem danej klauzuli do rejestru. Przemawia za tym wykładania gramatyczna art. 24 ust. 2 pkt. 1 ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów. Przepis ten nie rozróżnia między stosowaniem klauzuli przez przedsiębiorcę, który brał udział w postępowaniu zakończonym wpisem klauzuli do rejestru, a innymi przedsiębiorcami. Praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów dopuszcza się także każdy z przedsiębiorców, który wprowadza do stosowanych klauzul zmiany o charakterze kosmetycznym, polegające np. na przestawianiu szyku wyrazów lub zmianie użytych wyrazów, jeżeli zmiany te nie prowadzą do istoty klauzuli;

⁶⁴ Wyrok SOKIK z dnia 27 lutego 2009 r. XVII Ama 99/08;

rok nałożenia kary, jeżeli przedsiębiorca ten, choćby nieumyślnie dopuścił się stosowania praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów w rozumieniu art. 24 uokik.

V. Postulaty Konfederacji Lewiatan:

V.A. Doprecyzowanie kwestii charakteru i skutków wpisu do rejestru w przepisach k.c. i k.p.c.:

Mając na uwadze rozbieżności, które powstały na tle przepisów dotyczących abstrakcyjnej kontroli wzorców umów, a które były przedmiotem szczegółowej analizy, warto precyzyjnie przesądzić na poziomie ustawy, że z faktu wpisania postanowienia wzorca umowy (lub umowy) do rejestru klauzul abuzywnych, nie można wywodzić bezwzględnego zakazu posługiwania się przedmiotowym postanowieniem przez innych profesjonalnych uczestników obrotu w relacjach z konsumentami. Konstatacja ta wynika przede wszystkim z faktu, że to właśnie taka interpretacja obowiązujących przepisów prowadzi do racjonalnych i logicznych wniosków. Innymi słowy, przepisy k.c. i k.p.c. w sposób precyzyjny powinny regulować kwestię skutku wpisu, który nie powinien mieć bezpośredniego przełożenia na wszystkie indywidualne stosunki obligacyjne z konsumentami. Ewentualna sankcja w postaci bezskuteczności (ewentualnie nieważności⁶⁵) konkretnych postanowień umowy, powinna następować dopiero w wyniku „kontroli incydentalnej”, a zatem na tle konkretnej sprawy, z uwzględnieniem treści konkretnej umowy między oznaczonymi stronami sporu. Konkludując, najnowsza - jak się wydaje - linia orzecznicza sądów⁶⁶ powinna znaleźć swoje jasne i precyzyjne odzwierciedlenie normatywne. Przemawia za tym również postulat bezpieczeństwa, pewności i stabilności (stosowania) prawa, który mając na uwadze daleko idące rozbieżności w orzecznictwie, obecnie nie wydaje się być spełniony. Wbrew pozorom uszczerbku nie doznałyby (zbiorowe) interesy konsumentów, które rzecz jasna wymagają ochrony. W proponowanym ujęciu, w odniesieniu do postanowień wpisanych do rejestru na podstawie prawomocnych wyroków sądów w trybie tzw. kontroli abstrakcyjnej, obowiązywałoby na wzór art. 385³ k.c. domniemanie, że klauzula taka może mieć charakter abuzywny, co nie wykluczałoby jednak sytuacji, że jeżeli w konkretnym stanie faktycznym nie będzie ona kształtować praw i obowiązków konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami i nie będzie rażąco naruszać jego interesów, to będzie mogła być wykorzystywana we wzorcach umownych i umowach zawieranych przez przedsiębiorców z konsumentami.

V.B. Obowiązek sporządzania uzasadnień do wyroków sądów:

Z punktu widzenia przedsiębiorców, którzy w swojej bieżącej działalności korzystają z wzorców umów, istotnym problemem jest też brak uzasadnień do prawomocnych wyroków sądów, na podstawie których klauzule wpisywane są do rejestru. Problem polega na tym, że częstokroć wpisane do rejestru postanowienie jest tak bardzo wyrwane z kontekstu danej umowy lub wzorca, że przedsiębiorca korzystający z rejestru nie jest w stanie ocenić, co rzeczywiście stanowiło „abuzywny” element tego postanowienia i tym samym, dlaczego zostało ono wpisane do rejestru. Motywy i przesłanki uznania danej klauzuli za

⁶⁵ Np.: Uchwała SN z 13.07.2006 r., III SZP 3/06, w której Sąd Najwyższy stwierdził, że akceptuje stanowisko doktryny, zgodnie z którym wpis postanowienia wzorca do rejestru skutkuje tym, że zakazane jest posługiwanie się wpisaną klauzulą we wszystkich wzorcach umów, pod rygorem sankcji z art. 58 k.c.);

⁶⁶ Np.: Wyrok SN z 11.10.2007 r., III SK 19/07; Wyrok SOKIK z 25.03.2004 r., XVII Ama 51/03; Wyrok SOKIK z 22.08.2005 r., XVII Ama 21/05; Uchwała SN z 07.10.2008 r., III CZP 80/08; Wyrok SOKIK z 07.03.2005 r., XVII Ama 6/04;

niedozwoloną zawarte są właśnie w uzasadnieniach do wyroków, o ile oczywiście zostały sporządzone. Dopiero wgląd do uzasadnienia wyroku umożliwia przedsiębiorcom nie tylko przyjęcie do wiadomości, że nie należy używać określonych słów lub sformułowań, ale ponadto pozwala również zrekonstruować i zrozumieć tok rozumowania sądu. Oczywiście problem jest znacznie mniejszy, gdy jedna ze stron złożyła wniosek o sporządzenie uzasadnienia i zostało ono przygotowane przez sąd. Bardziej problematyczne są jednak sprawy, w których żadna ze stron, nie wystąpiła z wnioskiem o pisemne sporządzenie i doręczenie przez sąd uzasadnienia. Problematyka obowiązkowego sporządzania uzasadnień kształtuje się odmiennie w zależności od tego, czy chodzi o wyrok SOKIK, czy wyrok sądu apelacyjnego.

W odniesieniu do orzeczeń SOKIK, proponowane rozwiązanie rzecz jasna stanowiłoby odstępstwo od ogólnej zasady wynikającej z k.p.c., zgodnie z którą uzasadnienie wyroku sądu pierwszej instancji sporządzane i doręczane jest na żądanie strony (art. 328 k.p.c.). W tym kontekście należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że na tle całej procedury cywilnej, samo postępowanie tzw. „abstrakcyjnej kontroli” charakteryzuje się odmiennymi celami i cechami. Nie stanowi ono bowiem *per se* instrumentu dochodzenia roszczeń lub ustalenia, czy też ukształtowania prawa lub stosunku prawnego konkretnego powoda. Temu służy tzw. „kontrola incydentalna”. W przypadku kontroli abstrakcyjnej: „(...) nie jest to wyrok wydawany w indywidualnej sprawie w ramach postępowania dotyczącego interesów powoda i pozwanego, ale jest to wyrok wydawany w sprawie ochrony zbiorowych interesów konsumentów”⁶⁷. Dlatego też, aby móc spełniać ten cel, zarówno konsumenci, ale w szczególności przedsiębiorcy muszą mieć możliwość zapoznawania się z uzasadnieniem do wyroku, które w przypadku braku apelacji powinno być sporządzane z urzędu. W tym kontekście, nie przekonuje również argument, zgodnie z którym konieczność wprowadzenia obligatoryjnego sporządzania uzasadnień jest niezasadna z uwagi na to, że to sentencja wyroku zawiera treść postanowienia uznanego za niedozwolone i że tylko sentencja korzysta z powagi rzeczy osądzonej. Znaczenie i moc prawna sentencji wyroku nie zmienia bowiem faktu, że jeżeli na podstawie samej sentencji prawomocnego wyroku nie można dokładnie określić przedmiotu rozstrzygnięcia sądu, to wówczas w celu wyjaśnienia granic zakresu przedmiotowego jego mocy wiążącej może być wykorzystane uzasadnienie wyroku⁶⁸.

W przypadku wyroków sądu apelacyjnego kwestia obligatoryjnego sporządzania uzasadnień nie budzi aż tak wielkiego problemu. Zgodnie bowiem z art. 387 k.p.c., sąd drugiej instancji uzasadnia wyrok z urzędu, a tylko w sprawach, w których apelację oddalono sporządzane jest ono na wniosek. Tak więc w przypadku oddalenia przez sąd drugiej instancji apelacji (wniesionej przez pozwanego przedsiębiorcę) w sprawie, w której wcześniej SOKIK w wyroku stwierdził abuzywność danej klauzuli, nawet w sytuacji, gdy nie zostanie złożony wniosek o sporządzenie uzasadnienia wyroku sądu apelacyjnego, sporządzone zostanie przecież uzasadnienie do wyroku SOKIK, które będzie zawierać motywy rozstrzygnięcia odnoszące się do abuzywności klauzuli. Z kolei w przypadku uwzględnienia apelacji, niezależnie od rozstrzygnięcia SOKIK, uzasadnienie sądu drugiej instancji sporządzone zostanie z urzędu. Natomiast w przypadku oddalenia apelacji (wniesionej przez powoda) w sprawie, w której wcześniej SOKIK stwierdził brak abuzywności danej klauzuli, też nie będzie problemu, ponieważ w takiej sytuacji postanowienie jako dozwolone nie zostanie wpisane do rejestru klauzul abuzywnych.

⁶⁷ Michał Romanowski, W sprawie charakteru i skutków abstrakcyjnej kontroli niedozwolonych postanowień wzorców umownych stosowanych przez przedsiębiorcę, Studnia Prawa Prywatnego, rok 2010, nr 3, str. 41;

⁶⁸ Wyrok SN z 16.07.2009 r., I CSK 456/08;

V.C. Wstrzymanie w czasie skutków wpisu do rejestru:

Kolejny postulat odnosi się do skutków, jakie wynikają z wpisu danej klauzuli do rejestru. Obecnie z chwilą uprawomocnienia się orzeczenia uznającego dane postanowienie za abuzywne i wpisu klauzuli do rejestru, stosowanie takiego zapisu przez innych przedsiębiorców co do zasady stanowi naruszanie interesów konsumentów. Jednocześnie jednak nie daje się przedsiębiorcy realnej możliwości wyeliminowania takich klauzul z przygotowywanych przez niego umów w rozsądnym terminie. Należy dodać, że w chwili, w której następuje wpis do rejestru, a więc w zasadzie zanim jeszcze przedsiębiorca mógł się z nim zapoznać, zgodnie z prawem już nie powinien stosować takich klauzul. W związku z tym proponujemy, ażeby od chwili wpisu danej klauzuli do rejestru istniał pewien „okres przejściowy” umożliwiający przedsiębiorcom z jednej strony zapoznanie się z wpisem, z drugiej zaś ewentualne wyeliminowanie podobnych zapisów z przygotowanych przez niego wzorców umów. Rozwiązanie to wydaje się logiczne, słuszne i w praktyce nie będzie uszczuplać praw i interesów konsumentów. Pragniemy także dodać, że w razie wprowadzenia proponowanego przez nas okresu przejściowego, przy określaniu tego terminu należałoby uwzględnić również interesy dużych przedsiębiorstw, w których istniejące wewnętrzne procedury w zakresie procedowania między biurami i wprowadzania określonych zmian we wzorcach umów, a także uwarunkowania techniczne (np. konieczność przekazania informacji do drukarni w celu wydruku) utrudniają i przedłużają wprowadzenie zmian w wielu funkcjonujących już wzorcach umów w krótkim terminie. Oczywiście kwestia uregulowania przedstawionego problemu, również zależy od uznania, jakie skutki wywołuje wpis do rejestru.

Warto dodatkowo zauważyć, iż nawet przy założeniu szczególnej staranności przedsiębiorcy, jego pełnej świadomości, wiedzy i woli przestrzegania przepisów prawa, funkcjonujące obecnie rozwiązania sprawiają, że uniknięcie ryzyka stosowania klauzul niedozwolonych w używanych wzorcach umownych nie jest możliwe. Nie wnikając już w tym miejscu w problematykę rozszerzonej prawomocności wyroków SOKIK, zgodnie z art. 479⁴³ k.p.c. klauzula staje się niedozwolona dla podmiotów innych niż strona postępowania z chwilą jej publikacji w rejestrze. Biorąc pod uwagę brak rozwiązań przewidujących swego rodzaju *vacatio legis*, staje się ona niedozwolona w tym samym momencie, w którym zainteresowani uzyskują możliwość jej poznania. Nawet przy teoretycznej możliwości natychmiastowej zmiany wzorców umownych przez przedsiębiorcę oznacza to, iż w jakimś okresie (od wpisu klauzuli do jej usunięcia z wzorca) występuje stan naruszenia prawa, a w konsekwencji przedsiębiorca narażony jest na ewentualne sankcje z tego tytułu. Innymi słowy, przyjęcie krytykowanego wcześniej poglądu o skutkach wpisu klauzuli do rejestru, wedle którego oznacza on zakaz stosowania klauzuli przez wszystkich pozostałych przedsiębiorców, prowadzi do wniosku, że przepisy k.c. i k.p.c. uniemożliwiają przedsiębiorcom przestrzegania tychże przepisów z chwilą wpisu klauzuli do rejestru.

W praktyce konieczne jest też uwzględnienie szeregu dodatkowych czynników, niezależnych od przedsiębiorcy i wynikających wyłącznie z funkcjonującego otoczenia prawno-regulatorskiego, negatywnie wpływających na możliwość podjęcia działań zmierzających do dostosowania przedsiębiorcy do zmian w omawianym obszarze. Należą do nich w szczególności:

- a) duża liczba klauzul niedozwolonych każdorazowo wpisywanych do rejestru (*vide* np. 45 klauzul wpisanych 28.12.2011 i 31 klauzul wpisanych 03.01.2012);
- b) treść części klauzul (niejasna, bez odpowiedniego kontekstu i uzasadnienia, która nie pozwala na uzyskanie informacji o stojącej za nią niedozwolonej praktyce);

- c) brak w rejestrze uzasadnień większości wyroków SOKiK stanowiących o nielegalności danej klauzuli;
- d) konieczność długotrwałego uzyskiwania takich uzasadnień korzystając z dostępu do informacji publicznej;

Uwzględniając dodatkowo konieczność analizy klauzul (i treści uzasadnień), opracowanie i wprowadzenie koniecznych zmian do wzorców umownych w krótkim czasie po wpisaniu klauzuli do rejestru jest w praktyce niemożliwe. Tymczasem, jak wskazuje treść szeregu decyzji Prezesa UOKiK kończących prowadzone postępowania, już sama obecność we wzorcu umownym klauzuli identycznej do niedozwolonej lub do niej podobnej jest przesłanką wystarczającą dla stwierdzenia przez Prezesa Urzędu praktyki naruszającej zbiorowe interesy konsumentów i wyciągnięcia konsekwencji z tego tytułu, włącznie z dotkliwymi karami finansowymi i co równie istotne z negatywnym wpływem reputacyjnym.

Jak przekonuje zatem powyższe, nawet przedsiębiorca niedopuszczający się celowych działań i nieumyślnych zaniedbań skutkujących naruszeniem prawa, nie ma możliwości uniknięcia ryzyka stosowania klauzul niedozwolonych. Tym samym, postulat odłożenia w czasie skutków wpisu klauzuli do rejestru, dzięki czemu przedsiębiorcy zyskają czas konieczny na analizy klauzuli i ewentualne zmiany wzorców umownych, wydaje się w pełni uzasadniony.

V.D. Uznanie powództwa:

Za nieuzasadnione odstępstwo od ogólnych zasad postępowania cywilnego należy też uznać przewidzianą w art. 479⁴¹ k.p.c. niemożność wydania wyroku przez SOKiK wyłącznie na podstawie uznania powództwa⁶⁹. Jeżeli sprawa jest bowiem oczywista i nie budząca wątpliwości, tj. dana klauzula umowna rzeczywiście ma charakter abuzywny, a pozwany nie kwestionuje stanowiska powoda, to zasada ekonomii procesowej wskazuje, że takie rozwiązanie powinno być dopuszczalne. Czy rzeczywiście musi być prowadzone postępowanie dowodowe w sytuacji w której abuzywny charakter wzorca nie budzi wątpliwości a dodatkowo przedsiębiorca również podziela taki pogląd? W tym zakresie należałoby dokonać zmiany w art. 479⁴¹ k.p.c.

Mając powyższe na uwadze Konfederacja Lewiatan proponuje zmianę art. 479⁴¹ k.p.c., poprzez nadanie następującego brzmienia:

„Art. 479⁴¹. W sprawach o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone niedopuszczalne jest zawarcie ugody.”

Autor opinii: Bartosz Wyżykowski, aplikant radcowski, doktorant w Instytucie Prawa Cywilnego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, Departament Prawny Konfederacji Lewiatan

KL/426/114/BW/2013

⁶⁹ Patrz też Wyrok Sądu Antymonopolowego z 17.11.2005 r., XVII AmC 53/05; BW